

פרשת תצוה –

זכור

* רב מתנה – ובני פפוניא

* רב אחא בר יעקב – ובני פפוניא

מתוך הספר אלף בית רש"י

דקדוקים פנינים והארות

בלשון הזהב של

רבינו שלמה ירחקי הק' זי"ע

נדפס

לזכות בתי **דבורה בת חנה לאה**

לרפואה שלימה

מתוך שבח והודיה להשי"ת

על החסדים והניסים עד היום

ויה"ר להמשך בהחלמה מליאה וכפי שנרמז

דבור המתחיל = דבורה תחלים

ושנזכה לרוות ממנה נחת

ודורות ישרים מבורכים

אמן כי"ר

משה רבינו ע"ה

ערב שבת קודש ז' אדר לידתו והסתלקותו של משה רבינו ע"ה, ופרשת תצוה ששמו נעלם אלא "ואתה", ומחיית עמלק והמן מבני בניו, הקשר המיוחד בין פורים – פור הגורל של המן הוא חודש אדר, ע"פ הגמרא ודיוקים בלשון רש"י .

חולין דף קלט:

אמרי ליה פפונאי לרב מתנה מצא קן בראשו של אדם מהו אמר {שמואל ב טו-לב} ואדמה על ראשו משה מן התורה מנין {בראשית ו-ג} בשגם הוא בשר המן מן התורה מנין {בראשית ג-יא} המן העץ אסתר מן התורה מנין {דברים לא-יח} ואנכי הסתר אסתיר מרדכי מן התורה מנין דכתיב {שמות ל-כג} מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא:

וברש"י - **ואדמה על ראשו**. אע"פ שהיה בראשו לא אבדה את שמה ש"מ אדם גופיה אדמה הוא מדלא אבדה את שמה דלא קרייה עפר והשתא נמי על הארץ קרינא ביה: ועוד זה שאלו ממנו מנין למשה רמז קודם שבא שסופו לבא: **בשגם הוא**. בשגם בגימטריא כמו משה וכתוב שם והיו ימיו מאה ועשרים שנה וכך היו ימי חיי משה כלומר עתיד לבא בשגם משה מן הנולדים וכן ימיו: **מנין**. למעשה המן: **המן העץ**. יתלה על העץ: **למעשה אסתר**. הסתר אסתיר בימי אסתר

יהיה הסתר פנים ומצאוהו צרות רבות ורעות: **מנין**. לגדולת מרדכי: **מר דרור**. וקרי ליה ראש לבשמים לצדיקים ואנשי כנסת הגדולה:

השאלות העולות מן הגמרא הם, בראשונה מה מהות שאלת בני פפוניא לקן הנמצא בראשו של אדם, הרי זה דבר שאינו שייך כידוע שאף תמונת אדם תועיל להבריה הציפורים, ואיך שייך שעל אדם חי יהיה נעשה קן.

עוד יקשה מדוע חברו לשאילה זו השאלות הנוספות של בני פפוניא כדברי רש"י שממשיך בד"ה ואדמה על ראשו, ועוד זה שאלו וכו', ומלשון זה של רש"י משמע שאכן בחבירה וקשירה אחת חמש קושיות מה נשתנה אלו.

ופתחו בשאילה אודות משה רבינו, והשאילה מדוע שאלו ונצרכו רמז למשה מן התורה, הרי הוא משה רבינו ע"ה, נכתב בתורה לפרטי פרטים מלידתו ועד פטירתו, וגם קריאת שמו משה, ובשם זה נמצא יותר פעמים בתורה מכל הנזכרים, אמנם רש"י הרגיש בקושיה זו, וע"כ כתב רמז קודם שבא שסופו לבוא, ועדיין נצרך להבין למה חיפשו רמז כזה.

עוד יש להקשות מדוע חיפשו רמזים דווקא למשה ועוד שלושה מהמגילה המן אסתר ומרדכי, מדוע לא חיפשו אנטיוכוס מתתיהו, וכדו' וכלשון הפרי צדיק גם מ"ש המן מה"ת מנין אסתר מרדכי מן התורה מנין ולמה לא דרשו דוד

ושלמה מן התורה מנין וכדומה. גם למה רמזו המן בתורה ולא
נבוכדנצר וסנחריב.

שינויים נוספים בהמן ואסתר כותב רש"י "מעשה המן"
"מעשה אסתר", ולגבי מרדכי, כותב רש"י "גדולת מרדכי".

ואפשר דכל משא ומתן זה היה בעת משתה פורים, וכדרכם
של בני פפוניא שהיו חכמים מחוכמים להרע, ולא קיבלו תורה
שבעל פה ולעגו למשה שבכל דור והוא היה רב מתנה, וכפי
שנראה גם בבני פפוניא (הרחבת הדברים במאמר על רבי
אחא בר יעקב ובני פפוניא).

ומאחר שרב מתנה כח הלימוד שלו והדרשה היה רב מאוד
ועל כן עשו מעשה ליצנות בדבר שאינו שייך, קן ציפור על
ראש אדם חי, לראות האם גם לזה יצליח רב מתנה למצוא
רמז ופסק הלכה.

רב מתנה אכן ענה להם במכוון בפסוק ואדמה על ראשו, אמנם
בתורה אור מציין לפסוק השני בשמואל ב' ולמעשה לשון זה
יש שלוש פעמים בתנ"ך בש"א פעם אחת, ובש"ב פעמיים,
ונראה דלא דק דהיה צ"ל את הפסוק הראשון בשמואל א' וַיִּרְץ
אִישׁ־בְּנֵימִן מִהַמַּעֲרָכָה וַיָּבֵא שְׁלֵחַ בַּיּוֹם הַהוּא וּמָדִינוּ קָרְעִים
וְאָדָמָה עַל־רֹאשׁוֹ: (שמואל א פרק ד פסוק יב) וברש"י איש
בנימן - זה היה שאול, שחטף את הלוחות מיד גלית וברח לו,
וברש"י עה"פ בנימין זאב יטרף בנימן זאב יטרף - זאב הוא
אשר יטרף; וכו' וניבא על שאול, שהיה נוצח באויביו סביב,

שנאמר "ושאול לכד את המלוכה וילחם באדום ובמואב וגו' ובכל אשר יפנה ירשיע" (ש"א יד , מז). ומצאתי שסמכו רמז לכך ששאול חטף זא"ב בגימטרי י' – הלוחות עשרת הדברות.

וזה רמז להם רב מתנה בפורים יומא דשאול, ומרדכי שהיה איש ימיני מבני בניו, שהתורה היא נצחית והכל ניתן למשה מסיני, והדר קיבלוה בימי אחשורוש, על ידי מרדכי, ובדווקא שאלו על מצוות שילוח הקן דהיא מצוה קלה כנאמר בהמשך בגמרא, והיא גם המצווה שגרמה לאחר לקצץ בנטיעות כפי שנאמר בסוף המסכת ורש"י מציין לשילהי פ"ק דקידושין עיין שם.

ונראה שהמיוחד **ברב מתנה** היה בדרכי לימודו למצוא רמז ושאר מיני דרש בכל ענין ללמוד דברי הלכה וכפי שיפורט בהמשך הדברים, ואולי בשורש נשמתו מנשמת משה רבינו ע"ה, וכפי שהוא עצמו דורש (בעירובין נד ע"א) אמר רב **מתנה** מאי דכתיב {במדבר כא-יח} ומדבר מתנה אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו. רש"י **ממדבר מתנה**. אם כמדבר הוא תורה נתונה לו במתנה ולא ישכח:

והדברים ידועים שהתורה ניתנה על ידי משה שהיה עניו מכל האדם שעל פני **האדמה**, ועל כן אחר שענה להם רב מתנה תשובה ניצחת כהלכה, שאלו לו על משה רבינו כביכול שהם לא מוצאים אותו בתורה בדיוק בפרשה הנקראת סמוך לזמן

פטירתו, והנה מה נפלא הרמז שאמר הגר"א שמנין פסוקי פרשת תצווה הם ק"א וזה גימטריה של אותיות המילוי של מ"ם שי"ן ה"א, הרי שזה היסוד שכשאומרים "ואתה תצווה" הוא "משה" המצווה, וזה רמז להם שהמן טעה במזל חודש אדר שמשה נסתלק, וזה הוא רמז "ואתה" שהוא עומד ונוכח אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא.

ובני פפוניא שאלו הרי לא כתוב מתי נולד משה, והוא ענה להם שהרי כל תחילתו וסופו כל המאה עשרים שנה של ימי האדם, שהוא האדם השלם משה רבינו נרמז בגימטריה של "בשגם", ורש"י כותב בגימטריה "כמו משה", ומדוע כתב רש"י "כמו", אלא שכל המשמעות של המילה "בשגם" זה כמו מהותו של משה, שחשב עצמו לכלום, וכפי שרש"י מסביר על הפסוק, בשגם הוא בשר - כמו בשגם בסגול"ל כלומר בשביל שגם זאת בו שהוא בשר ואעפ"כ אינו נכנע לפני ומה אם יהיה אש או דבר קשה כיוצא בו (שופטים ה) עד שקמתי **דבורה** כמו שקמתי וכן שאתה מדבר עמי כמו שאתה אף בשגם כמו בשגם וכו'.

ומכאן נדע כבר בתחילת התורה שימי משה רבינו בדיוק הם מאה ועשרים שנה ועל כן מוכח מן התורה שנולד גם כן בז' אדר, ובקיצור אלשיך כתב בשם הרלב"ג דנמצא במדרש דע"י תפילת משה וע"י תפילת מרדכי שניהם יחד באה הישועה, וזו הייתה עצת משה רבינו ע"ה לאלהיו כשבא להודיעו על גזירת

המן, לכך תיקן מרדכי שיתנו צדקה ומתנות לאביונים לנשמת משה רבינו ע"ה,

ומיד המשיכו ושאלו היכן נראה גם כן בתחילת התורה בבריאה, שמעשה המן, שנגרם על ידו שהדר קיבלו את התורה וכפי גם שקיבל שכר על זה כנאמר בגמרא סנהדרין צו (וגיטין נז) (גירסת העין יעקב) "מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, ומנו רב שמואל בר שילת", וברבנו ניסים גאון (בגליון הגמרא ברכות כ"ז:), שרבי עקיבא יצא מזרעו של המן, ורמזה לכך הגמרא ש"למדו תורה בבני ברק" – עירו של רבי עקיבא. (שהיה ראויה תורה להינתן על ידו כדאיתא) (רמז - מתנה אותיות "המן" ת' רמז שגם מבני המן למדו תורה),

ועל זה ענה להם רב מתנה שהוא המן שורשו בשטן המפתה לרע ומזלזל בציווי ה' בתורתו, ונרמז בחטא אדם הראשון "המן העץ", (גם בתיבות הסמוכים נרמז מרדכי - ויאמר את-קלך שמעתי בגן ואירא פייעירם אנכי נאחבא: ויאמר מי הגיד לך פי עירם אפתה המן העץ אשר צויתיה לבלתי אכל ממנו אכלת: בסופי תיבות מרי דכי כפי הגי' במגילה או מירא דכיה)

והמשיכו לשאול איך מעשה אסתר שהוא פרט חשוב מאוד בהמשך התורה בתוספת המצוה היחידה מדברי קבלה, היכן זה מתקשר עם סילוקו של משה רבינו ע"ה, והראה רב מתנה לפרשת וילך הנבואה האחרונה שנתנבא קודם פטירתו ואנכי

הסתר אסתיר וכפי שרש"י מוסיף מלשון הפסוקים שם ומצאוהו צרות רבות ורעות.

והוסיפו לשאול על גדולת מרדכי שנבחר להמשיך את משה רבינו, ומראה להם בסמוך ונראה לפורים בפרשת כי תשא בקטורת הסמים מר דרור – מירא דכיא, וגם בפרשת תצוה מוזכר מזבח הקטרת, כי הרי הקטורת זה סם החיים, כפי שהתורה, וזה גילה השטן למשה רבינו, וכפי דאיתא במגלה עמוקות ויאמר ה' אל משה קח לך בשמים ראש מר דרור, שיקח את מרדכי להשימו בראש.

(ובפרשת תצוה בפסוק ובהעלת אהרן את־הנרת בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד לפני ה' לדרתיכם: (שמות פרק ל פסוק ח), רמז בסופי תיבות לרב מתנה)

ויתכן שכל דבר זה רומז למדרשים אלו:

מדרש אגדה בראשית

ויאמר אל האשה אף וגו'. שלשה פתחו באף והלכו באף, נחש ושר האופים והמן, נחש אמר אף כי אמר אלהים, ונתקלקל, שר האופים אר אף אני בחלומי (בראשית מ טז), ונתלה, המן אמר אף לא הביאה אסתר המלכה (אסתר ה יב), ונתלה:

אסתר רבה

ויאמר הָמֶן אָף לֹא הִבִּיאָה אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּגּו' (אסתר ה, יב),
אֲרַבְעָה הֵם שְׁפָתָחוּ בְּאָף וְנֶאֱבְדוּ בְּאָף, וְאֵלּוּ הֵן: נְחֹשׁ, וְשֵׁר
הָאוֹפִים, וְעֵדֶת קִרְחָה, וְהָמֶן. נְחֹשׁ, דְּכָתִיב (בראשית ג, א): אָף
כִּי אָמַר אֱלֹהִים. שֵׁר הָאוֹפִים, דְּכָתִיב (בראשית מ, טז): אָף אֲנִי
בַּחֲלוּמֵי. עֵדֶת קִרְחָה, דְּכָתִיב (במדבר טז, יד): אָף לֹא אֶל אֶרֶץ.
הָמֶן, דְּכָתִיב: אָף לֹא הִבִּיאָה אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה.

בראשית רבה

ויאמר אֶל הָאִשָּׁה אָף כִּי אָמַר אֱלֹהִים (בראשית ג, א), אָמַר
רַבִּי חֲנִינָא בֶן סִסְנָן אֲרַבְעָה הֵן שְׁפָתָחוּ בְּאָף וְנֶאֱבְדוּ בְּאָף, וְאֵלּוּ
הֵן, נְחֹשׁ, וְשֵׁר הָאוֹפִים, וְעֵדֶת קִרְחָה, וְהָמֶן. נְחֹשׁ (בראשית ג,
א): וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה אָף. שֵׁר הָאוֹפִים (בראשית מ, טז): אָף
אֲנִי בַּחֲלוּמֵי. עֵדֶת קִרְחָה (במדבר טז, יד): אָף לֹא אֶל אֶרֶץ. הָמֶן
(אסתר ה, יב): אָף לֹא הִבִּיאָה אֶסְתֵּר.

ובקן על ראשו של אדם נרמז חלומו של שר האופים ופירונו
כפי דאיתא בפני דוד, שאין שייך שעוף יבוא ויאכל מראש
אדם חי כל שכן שלא יעשה קן, ובשאיילה משה מן התורה
כיוון לשאילת קרח ובניו המערערים על משה רבינו, והאף
הראשון של השטן.

ואפשר שכפי שהגאולה בניסן רמוזה בחלומו של שר
המשקים וכפי דאיתא במדרש שתיקנו ארבעה כוסות כנגד
הכוסות שמוזכרים בחלומו, (ראה במאמר על ארבע כוסות
ע"פ רש"י בד"ה ארבע כוסות. שלשה כנגד ג' כוסות שנאמרו

בפסוק זה וכוס פרעה בידי וגומר ורביעי ברכת המזון: פסחים קח. כך גם הגאולה על ידי מרדכי ואסתר ותליתו של המן רמוזים בחלומו של - שר האופים אותיות אשה פורים רמז לנס שנעשה ע"י שר האפים כי טוב גימטריה משה פורים, וסימנו ותרא אותו כי טוב הוא, וכן ההמשך, ויהי ביום השלישי יום הולדת את פרעה ויעש משתה לכל עבדיו וישא את־ראש שר המשקים ואת ראש שר האפים בתוך עבדיו: דומה לפסוק במגילה - בשנת שלוש למלכו עשה משתה לכל שריו ועבדיו חיל פרס ומדי הפרתמים ושרי המדינות לפניו: ופתרון החלום שנתלה כעין המן, ואפשר דגם שר המשקים ירמוז לכל עניני המשתה שבמגילה, גם רמז חורי על ראשי ירמוז לאחשורוש, ועוד.

גם רואים בדרך לימודו של רב מתנה בארבעה אופנים שדרש בדומה לתירוציו כאן.

המן אסתר - שינוי משמעות

(ראש השנה כו ע"א) ורבנן כדרב מתנה דאמר רב מתנה מאי שור פר שהוא גדול כפר רש"י שור שהוא פר. ביום שנקרא שור היה גדול כפר זהו שור של מעשה בראשית שביום שנברא נברא בקומתו ושור בן יומו קרוי שור שנאמר (ויקרא כב) שור או כשב או עז ופר אינו נקרא עד בן שלש:

מירא דכיא - תרגום

(בבא קמא לח ע"א) דא"ר מתנה עמד וימודד ארץ ראה וכו' מה ראה ראה שבע מצות שנצטוו עליהן בני נח ולא קיימום עמד והגלה אותם מעל אדמתם ומאי משמע דהאי ויתר לישנא דאגלווי הוא כתיב הכא ויתר גוים וכתוב התם (ויקרא יא-כא) לנתר בהן על הארץ ומתרגם לקפצא בהון על ארעא.

בשג"ם - גימטריה

(סנהדרין כב ע"ב, ועוד) תנן נמי סתם נזירות שלשים יום והתם מנא לן אמר רב מתנה דאמר קרא קדש יהיה בגימטריא תלתין הוו.

אדמה על ראשו – לימוד בעניין רחוק ביותר מהפסוק

(נדה ס ע"ב) אמר רב מתנה מ"ט דר' נחמיה דכתיב (ישעיה ג-כו) ונקתה לארץ תשב כיון שישבה לארץ נקתה. מחורבן ירושלים להלכות נידה.

ואפשר שגם המעשה בפסחים היה בעת משתה פורים, שבליל פורים התחיל רב מתנה ללמד את ההלכות של פסח קודם לחג שלוש יום והתחיל ללמוד בהלכה הראשונה של מים שלנו – (פסחים מב ע"א) אמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים שלנו דרשה רב מתנה בפפוניא למחר אייתו כולי עלמא חצבייהו ואתו לגביה ואמרו ליה הב לן מיא אמר להו אנא במיא דביתו אמרי רש"י דרשה רב מתנה. ובלשון הקודש

היו דורשין וכסבורין השומעין שמים שלו הוא אומר: **דביתו**.
תרגום של לנו (דביתו):

וגם כאן נתכוננו ללעוג והביאו למשתה פורים את כדיהם
למלאותם במים שלו, וכפי הדרך שלומד משינויי הסבר
בלשון, והראו לו איך שהם משנים משמעותה של מילה.

ונסיים בפרפרת - אדמה רומז אסתר מרדכי משה המן,
(מרדכי האות השלישית והשאר בראשון) רב מתנה בעל
המאמר, מרדכי אסתר המן משה (מתהפך = מרדכי באות
הראשון וזה כי שמו מורכב משני מילים, והשאר באות
השלישית)

נספחים:

פני דוד להחיד"א (פרשת וישב) וַיִּחַלְמוּ חֲלוֹם וְשָׁנְיָהֶם אִישׁ
חֲלֵמוֹ, בְּלִילָה אֶחָד--אִישׁ, פְּפֹתְרוֹן חֲלֵמוֹ: הַמְשָׁקָה וְהָאָפָה,
אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם, אֲשֶׁר אֶסְוֵרִים, בְּבֵית הַסֵּהר.

כפתרון שר האופים. שמעתי אומרים במעשה שני ציירים
שבחנו מי גדול מחבירו והאחד צייר תינוק ובידו אשכול וכל
כך היתה הצורה מתוקנת עד שבא צפור לאכול מענבי
האשכול שחשב שהיו ממש ענבי' ובא השני וצייר וילון על
הלוח ובא הצייר הראשון לבית זה ודימה שהיה וילון ממש
ושלח ידו לפותחו. ושבחו לצייר הב' כי הראשון הטעה
לצפור. והשני הטעה לאדם וגם הוא צייר גדול והוא פלא.

ועוד שהראשון לא הטעה לצפור כי אם בענבים שאלו היה טועה בתינוק לא שלח ידו בענבים שתינוק חי ירא הצפור לגשת ליקח ממה שהוא בידו וזהו חכמת יוסף שחלם שהעוף אוכל מעל ראשו מוכרח שהוא מת שאם היה חי היה מתירא ע"כ שמעתי. ואין דמיונו עולה יפה דהמשל דהתינוק היה בידו אשכול והצפור לא יקח מיד החי אבל בסל מעל ראשו אפשר לפעמים שיקח. אבל אפשר לקיים זה במקצ' כמו שיתבאר דיש לדקדק אומרו מעל ראשי יתר דכבר אמר והנה ג' סלי חורי על ראשי. אך אפשר דשר האופים מזליה חזי וגם בעיניו יפלא דהעוף יאכל מדבר שהחי נושא ומפחד זה דקדק בלשונו ופירש יותר ואמר מעל ראשי כלומר דמאחר דהסל היה על ראשו עוף יעופף הסר משם שאין היד שולטת בו שאם ירים ידו ברוח יברח. וזה היה אות ליוסף הצדיק ע"ה כי הוא מת ומזליה חזי מדהוצרך לפרש פעם אחרת מעל ראשי. ואמר לו זה פתרונו ג' הסלים ג' ימים כלומר אף לפי דבריך אם היו סלים על ראשך היה מקום לדמיונך אבל ג' סלים ג' ימים וא"כ אין כאן על הראש והדרן עלך כי מת אתה והעוף יאכל מבשר המת וכן הות ליה והוא עומק חכמת יוסף הצדיק ע"ה:

מהרש"א חידושי אגדות (חולין קלט ע"ב)

משה מן התורה מנין כו' המן מן התורה כו' אסתר כו' מרדכי כו'. יראה בזה לפי שבאלו הד' מצינו שיש להם עוד שמות אחרים במשה טוביה אביגדור כו' בהמן אמרו שהוא ממוכן אסתר היא הדסה מרדכי בלשן פתחיה ולפי הנראה היה לבעל

דין לחלוק ולומר שאלו שמות המיוחדים להם אינם עיקר מן התורה בהם כי שם משה בת פרעה נתנה לו והוא לשון מצרי כדעת המפרשים ושם המן ומרדכי ואסתר נראה כי שמות פרסיים הם כי המגילה נכתבה ע"י הפרסיים שע"כ לא הוזכר שם הקב"ה במגילה כדעת הראב"ע וע"כ אמר במשה מנין שהוא שם המיוחד לו לעיקר מן התורה שנאמר בשגם הוא בשר גו' שקודם שנקרא כך ע"י בת פרעה קראו התורה אותו בשם זה ע"ש שהוא הוציא ומשה את ישראל מן הים עד"ה ימשני ממים רבים וע"כ נקרא משה ולא נמשה או משוי והוא מבואר כשדור המבול לא היו מאמינים בהשגחה פרטית שאמרו מה שדי כי נעבדנו כדאמרי' פ' חלק ונפרע מהם במדה כי לפי הטבע ראוי שיהיה העולם מים במים אבל היתה השגחה אלהית שנא' יקוו המים ותראה היבשה לצורך בן אדם וע"כ הביא עליהם מי המבול כפי הטבע ולפי שע"י משה רבינו נתפרסם זאת השגחה שבני ישראל הלכו ביבשה תוך הים והמצריים נטבעו שם ע"כ הזכיר שם משה כאן ועד"ז אמר המן מן התורה מנין שזהו שם המיוחד לו ואמר המן העץ במעשה הנחש והוא לפי שהיה הוא גזע צפעוני מעשו ועמלק אשר כחם נחש הקדמוני ובמדרש המן והנחש פתחו באף כו' ושניהם נתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם כו' כדאיתא פ"ק דסוטה ואמר אסתר מן התורה מנין שהוא עיקר שמה ואמר ואנכי הסתר אסתיר ע"ש שבימיה נתקיים מקרא זה שאמר הקב"ה אסתיר לפי שרחקו והסתירו ישראל עצמם מדבור אנכי שהוא עיקר אמונה כדאמרי' פ"ק דמגילה למה נתחייבו

שונאיהם של ישראל כליה לפי שהשתחוו לצלם ונהנו מסעודת אחשורוש וע"ז אמר מרדכי מן התורה מנין שע"י זכו להנצל להיעשות בני חורין מלשון מר דרור כי הוא וסיעתו אנשי כנסת הגדולה לא רנו להשתחות לצלם ולא ליהנות מאותה סעודה ועל שם שהוא ראש לגדולה ולש"ט נמשל לראש בשמים משמן המשחה וק"ל:

מגלה עמוקות על פרשת ואתחנן קפ"ו:בי

הג"ה אמר הצעיר שלמה וזה סוד אסתר מן התורה מנין, ר"ל מנין שהיה לאסתר אחיזה באות אחד מן התורה כמו ישראל שיש לכל אחד אות בתורה, שנאמר אנכי הסתר אסתיר, ר"ל אנכי אתן לאסתר אחיזה במלת הסת"ר, שהוא מנין אותיות... משה מן התורה מנין שהוא כלול מת"ר אלף אותיות, שנאמר בשג"ם הוא בשר, כתב א"א ז"ל באופן קי"ד בשג"ם הו"א בש"ר, בגימטריא ששי"ם רבו"א.... מרדכי מן התורה מנין, ידוע שמרדכי הוא סוד משה על פסוק איש יהודי שקול מרדכי כמשה, ולכן קיימו בימי מרדכי מה שקבלו כבר.... וז"ש מנין שמרדכי הוא סוד משה והוא כלול מס' רבוא אותיות התורה, שנאמר קח ל"ך דייקא שהוא ניצוצו, וכתיב בשמים רא"ש, שהוא נוטריקון 'ששים' רבוא' אותיות: המן מן התורה מנין שרצה לקעקע ביצתו ואחיזתו שיש להם בתורה...., שנאמר המן העץ אש"ר צויתיד, אש"ר נוטריקון 'אותיות' ששים' רבוא:

פרי צדיק, פורים ב':א'

ואיתא בגמרא משה מן התורה מנין כו' המן מן התורה מנין כו' וצריך להבין למה נצרך לפרש רמז על משה רבינו ע"ה בתורה וכל התורה מלא משמו ונקראת ע"ש תורת משה.... גם מ"ש המן מה"ת מנין אסתר מרדכי מן התורה מנין ולמה לא דרשו דוד ושלמה מן התורה מנין וכדומה. גם למה רמזו המן בתורה ולא נ"נ וסנחריב.... ואחר כך שאלו בהמן וכן מרדכי ואסתר מן התורה מנין והיינו שהם היו שורש שאז התחיל התפשטות תורה שבעל פה. ואיתא המן מה"ת מנין המן העץ דהיינו שעל ידי המן זכו לאור תורה שבעל פה.... ואדרבא ישראל זכו על ידי זה דהדר קבלוה לתורה שבעל פה מאהבת הנס וז"ש המן מן התורה מנין שהוא היה גם כן סיבה לשורש התפשטות תורה שבעל פה והתפשטה אז הרב חכמה לתקן הרב כעס ועל זה רמז המן העץ דעץ שעשה המן גבוה... ואחר כך א' אסתר מן התורה מנין ואנכי הסתר אסתיר.

רב אחא בר יעקב - פפונאי

בבא קמא נד ע"ב

רש"י ד"ה פפונאי. בני פפונאי שם מקום: **רב אחא בר יעקב**. מפפונאי היה דאמרינן בהשותפין (ב"ב דף טז.). דריש רב אחא בר יעקב מפפונאי דשטן ופנינה לשם שמים נתכוונו:

בגמרא נאמר **אמר רב פפא** פפונאי ידעי טעמא דהא מילתא ומנו רב אחא בר יעקב אמר קרא {דברים ה-יד} למען ינוח עבדך ואמתך כמוך להנחה הקשתיו ולא לדבר אחר, בספר תולדות תנאים ואמוראים (הימן) כתב להגיה כאן רבא במקום רב פפא כמו גמרא דומה שתובא להלן במסכת קידושין, ועוד רוצה להוכיח ממסכת חולין דף לג ע"א ששם אומר רב פפא שהוא ישב לפני רב אחא בר יעקב ולפיכך מאחר שרב פפא תלמידו של רב אחא בר יעקב קשה לומר שמתבטא עליו בדרך זו פפונאי ידעי טעמא, אלא שעיון מדוקדק בדברי רש"י יגלה לנו שהנכון הוא כמו שכתוב כאן ואין צורך להגיה כלום,

ותחילה נביא את המקום הנוסף שנאמר ביטוי זה בגמרא במסכת קידושין דף לה ע"א **אמר רבא** פפונאי ידעי לה לטעמא דהא מילתא ומנו רב אחא בר יעקב אמר קרא {שמות יג-ט} והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפידך הוקשה כל התורה כולה לתפילין מה תפילין מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות אף כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות.

וברש"י **פפונאי ידעי כו**. 'תלמידים שבפפונא ומנו רב אחא בר יעקב שהיה דר בפפונא כדאמר בהשותפין (ב"ב דף טז.) גבי שטן ופנינה לש"ש נתכוונו דרשה רב אחא בר יעקב בפפונא אתא שטן ונשקיה אכרעיה:

נשים לב לכמה הבדלים בדברי רש"י בביאורו בשני המקומות בבבא קמא רש"י כותב שפונאי זה שם מקום ומדובר על בני פפונאי ולא כתב תלמידים, ובקידושין לא מדגיש שזה "שם מקום", ועוד איך כותב רש"י **תלמידים** על רב אחא בר יעקב **שרבא** בעצמו (בבא קמא נ) משבח שאדום גדול הוא,

עוד בקידושין כתב שהיה "דר" בפפונא וכן שדרש בפפונא את אותה דרשה וכן רש"י ממשיך שבעקבות דרשה זו נשק השטן את רבי אחא על רגלו, ובבא קמא קיצר ורק כתב שהיה מפפונא.

ואי אפשר לומר שאחר שהאריך בקידושין שהיא לפני מסכת בבא קמא ועל כן קיצר, אם כן מדוע האריך בפרט אחר לומר פפונאי בני פפונאי שם מקום,

בשני המקומות רש"י מציין מראה מקום מדויק לפרק השותפין, וכשנעיין שם נראה שהדרשה היא של רב לוי -א"ר לוי שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו שטן כיון דחזיא להקדוש ברוך הוא דנטיה דעתיה בתר איוב אמר חס ושלום מינשי ליה לרחמנותיה דאברהם פנינה דכתיב {שמואל א א-ו} וכעסתה צרתה גם כעס בעבור הרעימה דרשה רב אחא בר יעקב בפפונאי אתא שטן נשקיה לכרעיה, וצריך להבין מדוע השטן יצא מגדרו לנשק את רגליו של רב אחא לאחר שדרש בפפנייה ולא נישק את רב לוי שאמר זאת לראשונה.

ועל פי זה עוד יותר צריך לדקדק שבבא קמא מדברי רש"י נראה שרבי אחא דרשה בעצמו "דריש רב אחא בר יעקב מפפונאי דשטן ופנינה לשם שמים נתכוונו" ואילו בקידושין רש"י רמז לכך דאין זה דרשה שלו שכותב "גבי שטן ופנינה לש"ש נתכוונו" – דרשה רב אחא בר יעקב בפפונא,

ומתוך שאנו מבינים שהגמרא מציינת שדרשתו הייתה בפפונאי יש בזה חשיבות למעשה הזה, ומכאן עלינו להתחקות אחרי בני פפונאי המוזכרים כמה פעמים בש"ס כחכמים ומתחכמים, בפסחים מב ע"א אמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים שלנו דרשה רב מתנה בפפונאי למחר אייתו כולי עלמא חצבייהו ואתו לגביה ואמרו ליה הב לן מיא אמר להו אנא במיא דביתו אמרי רש"י **דרשה רב מתנה**. ובלשון הקודש היו דורשין וכסבורין השומעין שמים שלו הוא אומר: **דביתו**. תרגום של לנו (דביתו):

והדברים ברורים שבני פפונאי ידעו וזכרו משנה הקודמת מה הם מים שלנו, אלא שהם התכוונו לבקר את רב מתנה שהיה דורש את אותיות התורה בפרד"ס וע"כ הם רמזו לו שבדרשה אפשר לדרוש גם בדרך זו,

ומסופר על בני פפונאי בחולין קלט: ששאלו את רב מתנה שאילה משונה ולא מציאותית, העושה קן בראשו של אדם והוא עונה להם תשובה ענינית בראיות מפסוקים (יעויין במאמר על רב מתנה ודרשות בפרד"ס)

השימוש בביטוי מיוחד חוזר על עצמו בלשון דומה של רב ותלמיד, ובאותו בית מדרש, כגון אמר רב המנונא הא מילתא אבלע לי רבי חנינא ותקילא לי ככוליה תלמודאי (במנחות יז) דאמר רב זירא הא מילתא אבלעא לי בי רב המנונא ותקילא לי כי כולי תלמודאי (ברכות כד:), רב פפא תלמידו "של רבא" משתמש בלשון **פפונאי ידעי טעמא** על רב אחא בר יעקב שלא היה רבו, ומה שנמצא במסכת חולין דף ל"ג ע"א אמר רב פפא הוה יתיבנא קמיה דרב אחא בר יעקב, וזה לשון שרואים הרבה פעמים הוא יתיב קמיה כתלמיד לפני רב, אבל במקום זה בשונה מכל הש"ס ומתייחד בפירושו של רש"י שם וז"ל **הוה יתיבנא קמיה דרב אחא**. כי אמר להא מילתא: ומכאן שרש"י סייג את הקשר בין רב פפא לרב אחא בר יעקב לפעם זו בלבד, וככל הנראה סמך רש"י על הנאמר כאן שרב פפא משתמש בלשון פפונאי ידעי טעמי שאינו לכאורה לשון כבוד.

הסיבה שלשון זה איננה כבוד כי בני פפונאי לא היו אנשים רגילים אלא חכמים להרע – מתחכמים, וכן מצינו שהיו גם גנבים, כנאמר במסכת נידה סז ע"ב רב אחא בר יעקב התיר לנשים בפפונאי לטבול ביום משום גנבי, וכן נאמר בסוף מסכת בבא קמא דף קטו ע"א **נרשאה** גנב ספרא זבניה **לפפונאה** בתמן זווי אזל פפונאה זבניה לבר מחוזאה במאה ועשרין זווי לסוף הוכר הגנב וברש"י **נרשאה** ו**פפונאה** ובני **מחוזאה**. על שם מקומן נקראו: (רש"י כגמרא שיש חילוק

נרשאה פפונאה בר מחוזאה, בני מחוזאה, ולא אמרו מחוזאה להבדיל בן מחוזא שאין שם העיר מורה על המהות משא"כ נרשאה ופפונאה שכולם היו גנבים כפי שיובא בהמשך)

ואיתא בחולין דף קכז ע"א, אמר רב הונא בריה דרב יהושע ביברי דנרש אינן מן הישוב **אמר רב פפא** בשמתא **נרש** תרביה משכיה ואליתיה {ירמיה כב-כט} ארץ ארץ ארץ שמעי דבר ה' **אמר רב פפא** לא אבה נרש שמוע דבר ה' אמר רב גידל אמר רב **נרשאה** נשקיך מני ככיך, וברש"י **בשמתא נרש**. כלומר כל יושביה רשעים כולם יהיו בשמתא: **תרביה משכיה ואליתיה**. החלב והעור עם הבשר והאליה כלומר כולן כקטן כגדול: **לא אבה נרש כו**. 'לפי שכולן היו רשעים: **נרשאה נשקיך מני ככיך**. אם נשקך אחד מיושבי נרש מנה שניך אם תמצאם כולם כי מוחזק גנב הוא:

למרות המשמעות הלא טובה המתקבלת כשנקרא לאדם **פפונאה** בכל זאת **רבא** רבו של **רב פפא** משתמש בכינוי זה לכנות את רב אחא בר יעקב, אלא שבזאת ממש שקראוהו פפונאה שיבח את גדולתו של רב אחא בר יעקב שהיה ככל הנראה מרא דאתרא של פפוניא ומפני הקושי להתהלך מול בני המקום וכפי שהיה לרב מתנה שהיה דור או שתיים לפניו הרב זה היה גדולתו, והיא נכרת דווקא בעוצמה וכח התורה שהיה לו שבכזה מקום מפוקפק שלא מקבלים הסברים של דרש בתורה והכל הולכים כפשט, שם הוא אומר שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו, שזה לא הפשט הפשוט, ולכן הגמרא

מספרת שהשטן בא לנשק אותו על רגליו דווקא בפופניא ולא מסופר שאת בעל במימרא רבי לוי השטן נישק,

נחזור לרש"י בקידושין ששם רש"י ציין הלשון **תלמידים** על רב אחא בר יעקב וכן רש"י כותב שם את ההמשך שהשטן נשקו על רגליו, כל זה מכוון לנאמר באותה מסכתא כמה דפים קודם בדף כ"ט ע"א ת"ר הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו ר' יהודה אומר אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו בנו קודמו כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב שדריה אבוה לקמיה דאביי כי אתא חזייה דלא הוה מיחדדין שמעתיה א"ל אנא עדיפא מינך תוב את דאיזיל אנא שמע אביי דקא הוה אתי הוה ההוא מזיק בי רבנן דאביי דכי הוו עיילי בתרין אפי' ביממא הוו מיתזקי אמר להו לא ליתיב ליה אינש אושפיזא אפשר דמתרחיש ניסא על בת בההוא בי רבנן אידמי ליה כתנינא דשבעה רישוותיה כל כריעה דכרע נתר חד רישיה אמר להו למחר אי לא איתרחיש ניסא סכינתין וברש"י **לא ליתיב ליה אינש אושפיזא**. לרב אחא ועל כרחו ילין בבית המדרש ומתוך חסידותו יעשה לו נס ויהרוג את המזיק: **בת**. לן: **אידמי ליה**. מזיק: **כתנינא דשבע רישיה**. שהיו לו שבע גולגולות: **כל כריעה דכרע**. רב אחא מתפלל על אותו מזיק נתר חד רישא:

על פי הנראה במעשה זה רב אחא בר יעקב חוזר להיות **תלמיד** אצל **אביי** חבירו של **רבא**, ובמהלך בואו ללמוד בשעת תפילתו כל כריעה שכורע ברגליו מרוצץ את ראש אחד

של המזיק הוא המזיק הוא השטן הוא מלאך המות וכדאיתא במהרש"א חידושי אגדות שבע ראשים כנגד שבע כוחות הטומאה של הנחש הקדמוני, וכן איתא במגלה עמוקות (ואתחנן) שגם יעקב אבינו השתחוה שבע פעמים עד גשתו לעשו להכניע כח הטומאה, ועל כן מנשקו על רגליו מפני גדולתו שגילה את הבחינה של הטובה שבתפקידו, ולפיכך רבא מכנהו **פפונאי** וכפי שמחדד רש"י **תלמידים שבפפונאה** שזה הוא התגלות השבח הכי גדולה של רב אחא בר יעקב שנתגלתה כשביקש להיות תלמיד של אביי.

עוד יש להוסיף ממקום נוסף כחוט משולש בש"ס הנקשר במיוחד בין רב אחא בר יעקב לשטן דאיתא בסוכה דף ל"ח ע"א על ניענוע הלולב, רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומייתי ליה אמר דין גירא בעיניה דסטנא, והגמרא ממשיכה ולא מלתא היא משום דאתי לאיגרויי ביה, ומסביר רש"י **גירא בעיניה דסטנא**. הרי זה לחץ בעינו של שטן שרואה בעינו שאין בו כח לנתק מעלינו עול מצות: **ולאו מלתא היא**. אין נכון לומר כן: **לאיגוריי**. שיתגרה בו שטן שהוא יצר הרע וישיאנו לתעות מעל קונו וימסור עצמו על הדבר; ועל פי הדברים דלעיל רב אחא בר יעקב יכל לומר כן דמסר נפשו והתגבר על השטן.

במסכת בבא קמא רש"י מקצר את הדברים כי כאן אומר את זה רב פפא שהוא תלמידו של רבא ומשתמש כרבו בלשון המשובח פפונא כי גם **רב פפא** עצמו נקרא **פפונאי** על ידי

רבו **רבא** במסכת בבא מציעא דף ס"ח ע"א אמר רבא לית הלכתא לא כטרשי פפונאי ולא כשטרי מחזנאי ולא כחכירי נרשאי **כטרשי פפונאי** - כטרשי דרב פפא, ועל כן לא מאריך רש"י בשבחו של רב אחא בר יעקב כי רב פפא בוודאי לא היה מתכוון להגדיל ולהעצים את הלשון **פפונאי** שהוא רומז בעקיפין ללשון חשיבות, ובכך לשבח את עצמו, ולכן רש"י מפרט בני פפונא – **שם מקום**, ובמסכת זו מספיק לרש"י לקצר במעשה שנשקו השטן, וכתב בלשון המשתמע שרב אחא בר יעקב דרש בעצמו, כי גדלותו של רב אחא בר יעקב מוזכרת כבר כמה דפים קודם לכך ועל ידי **רבא** בדף מ ע"א משבח ליה רבא לר"נ בדרב אחא בר יעקב דאדם גדול הוא א"ל לכשיבא לידך הביאהו לידי, ועוד מאחר שרב פפא שהוא תלמידו של רבא משתמש בלשון פפונאי כשיגרת לשון רבו שבזה מורה על חשיבות רב אחא מייחס רש"י את הדרש שטן ופנינה לש"ש נתכוונו לרב אחא עצמו.

ובכל אופן רש"י בשני המקומות הן בקידושין במקום שהביא את כל הסיפור ומיותר לכאורה לציין מראה מקום מדוייק **בהשותפין** והן כאן שקיצר ולכאורה סמך על מה שכתב כבר בקידושין ובכל זאת מפנה להשותפין, והנראה שרצה בכך לרמוז לנקודה נוספת בגדלותו של רב אחא בר יעקב המופיעה דווקא בפרק זה המפרט את דיני כתיבת ספר תורה המשתלשל מהספר הראשון שכתבו משה רבינו ע"ה המונח בארון הברית ודרך העברת התורה ומי כתב כל ספר וספר בתנ"ך, ובמהלך

הדברים מביאה הגמרא בדף יד ע"א רב אחא בר יעקב כתב
חד אמשכיה דעיגלי ואיתרמי ליה יהבו ביה רבנן עינייהו ונח
נפשיה, ולא בכדי רב אחא בר יעקב הצליח להגיע לשלימות
בכתיבת ספר תורה שארכו כהיקפו כך הוא היה שלימות
וכשהגיע למעשה לקיים את המצוה האחרונה מצות כתיבת
ספר תורה והשלימה נח נפשיה.

כל הרוצה להעתיק יכול ואין נצרך רשות

להארות והערות על הנכתב וכן שאלות ודיוקים בלשון
רש"י אפשר לפנות על הטלעפאן 7185640291
או באימייל aharonteomim@gmail.com

כמו כן ניתן להזמין אצלי סת"ם בכתובת ידי וכן תפילין
בהידור מיוחד כתיבה ברציפות את כל ארבע פרשיות
ללא הפסק דיבור כלל כפי דאיתא מקבלת האר"י
ומובא במשנ"ב.